

KORXONALARDA INTEGRATSIYA XAVFSIZLIK TIZIMINI RIVOJLANISHNING RATSIONAL-MAQSADLI MODELI

Saidov Doston Nuriddin o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti, "Texnosfera xavfsizligi" tayanch doktoranti va universitet talabasi

E-mail: dossaidov@mail.ru

Akramov Muhammadali Shomurod o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti, "Texnosfera xavfsizligi" tayanch doktoranti va universitet talabasi

E-mail: muhammadaliakramov0117@gmail.com

G'anijonov Ilyosbek Hayotjon o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti, "Texnosfera xavfsizligi" tayanch doktoranti va universitet talabasi

E-mail: ganijonovilyosbek512@gmail.com.

ANNOTATSIYA

Maqola "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunini, O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksini bajarish va respublika hududida mulkchilikning barcha shakllaridagi korxonalar, muassasalar, tashkilotlarda, shuningdek, mehnat shartnomasi bo'yicha ishlayotgan ayrim fuqarolarda mehnat faoliyati bilan bog'liq holda yuz bergan baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olishning yagona tartibini belgilash maqsadida Vazirlar Mahkamasining 1997-yil 6-iyundagi Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risida 286-son qarori yuzasidan korxonalarda xavfsizlik tizimining rivojlanishi ratsional-maqsadli modeli.

Kalit so'zlar: mehnat muhofazasi, xavfsizlik, ratsional model, ekologiya, iqtisodiyot, siyosat, mudofaa va b.

KIRISH

Xavfsizlik insonning oziq-ovqat, suv, kiyim-kechak, boshpana va ma'lumotga bo'lgan ehtiyoji bilan birga eng muhim ehtiyojdir. Ushbu umumiy ilmiy kategoriya ichki va tashqi siyosat, mudofaa, iqtisodiyot, ekologiya, ijtimoiy siyosat, sog'liqni

saqlash, informatika, texnologiya va boshqalarda ma'lum bir dunyoning turli obyektlarining hayotiyligi va hayotiyligini ifodalashning ajralmas shakli bo'lib xizmat qiladi.

– Milliy xavfsizlikni ta'minlashga shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy manfaatlariga tahdidlarga mos keladigan iqtisodiy, siyosiy, tashkiliy va boshqa xarakterdagi chora-tadbirlar tizimi sifatida yagona davlat siyosatini olib borish orqali erishiladi.

– Xavfsizlik ikki yo'l bilan ta'minlanishi mumkin:

– xavf manbalarini, har qanday tabiiy ofatlar, avariylar, zarbalar va kataklizmlar ehtimolini bartaraf etish;

– xavflardan himoyalanih va ularga ishonchli qarshilik ko'rsatish qobiliyatini oshirish;

– Hozirgi bosqichda tabiiy va texnogen xavfsizlikni ta'minlash sohasidagi davlat siyosati quyidagi yo'nalishlarda qurilmoqda;

– xavflarni aniqlash, xavflarni baholash va favqulodda vaziyatlarni prognozlash;

– xavflarni kamaytirish va aholi va hududlarni himoya qilish samaradorligini oshirish;

– texnogen avariylar va tabiiy ofatlar xavfini kamaytirish va oqibatlarini yumshatish sohasida davlat tomonidan tartibga solish;

– favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish uchun kuch va vositalarni ishlab chiqish va takomillashtirish;

– Xavfsizlik sohasidagi davlat siyosatini shakllantirish bir qator tushunchalar asosida amalga oshiriladi, ular orasida davlatning barqaror rivojlanishi va insonlar uchun maqbul xavf tushunchalari asosiy hisoblanadi;

– Yuqorida aytilganlar xavfsizlik muammolarida inson omilining zamonaviy fanlararo talqinini oldindan belgilab beradi. Bunday holda, odam uchlik rolini o'ynaydi;

–u hayotining asosiy sohalarida xavf manbai bo'lishi mumkin;

–u shu va boshqa xavf-xatarlarning asosiy qurboniga aylanishi mumkin;

–u xavfning paydo bo'lishi va amalga oshishiga to'sqinlik qiluvchi to'siqlarni yaratishi mumkin va kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xavfli ishlab chiqarish obyektlarida baxtsiz hodisalar va yong'inlar bilan bog'liq hodisalar ko'pincha jismoniy obyektlarning ishlashi bilan bog'liq bo'lgan turli tuzilmaviy elementlarning yo'q qilinishi tufayli yuzaga keladi, ya'ni. ular binolarning (inshootlarning) konstruktiv elementlariga, shuningdek, texnologik jarayonda ishlatiladigan asbob-uskunalarga taalluqlidir.

Turli xil jismoniy obyektlarning ishlashi xavfsizligi bilan bog'liq fundamental

tadqiqotlar tahlili quyidagilar bilan bog'liq ikki xil yondashuvdan foydalanishni ko'rsatadi;

a) ruxsat etilgan xavfsizlik chegarasining standart maksimal qiymatlaridan oshib ketishi kerak bo'lgan chegaraviy holatlarga erishishning asosiy mexanizmlariga nisbatan n_i differensial xavfsizlik chegaralari tizimini belgilash bilan $[n_i]$ (deterministik yondashuvlar);

b) avariya (yong'in) ning hisoblangan ehtimoli $P(A)$ avariya (yong'in)ning ruxsat etilgan me'yoriy maksimal ehtimolidan oshmasligi haqidagi talabni qondirish $[P(A)]$ (ehtimoliy yondashuvlar).

Hozirgi vaqtda xavf-xatarlar (avariyalar, yong'inlar) ehtimolini baholash bilan bog'liq yondashuvlar tobora keng qo'llanilib bormoqda, ular xavfli obyektlarni loyihalashda asos qilib olinadi. Shu bilan birga, xavfli ishlab chiqarish obyektlarini ishlatish tajribasi shuni ko'rsatadiki, ko'rib chiqilayotgan obyektlarda xavf-xatarlarning yuzaga kelish ehtimolining hisoblangan taxminiy baholari natijasi juda past, ba'zan esa ahamiyatsiz bo'lib chiqadi va haqiqiy statistik xavflardan bir nechta buyurtmalar bo'yicha farqlanadi. kattaligi.

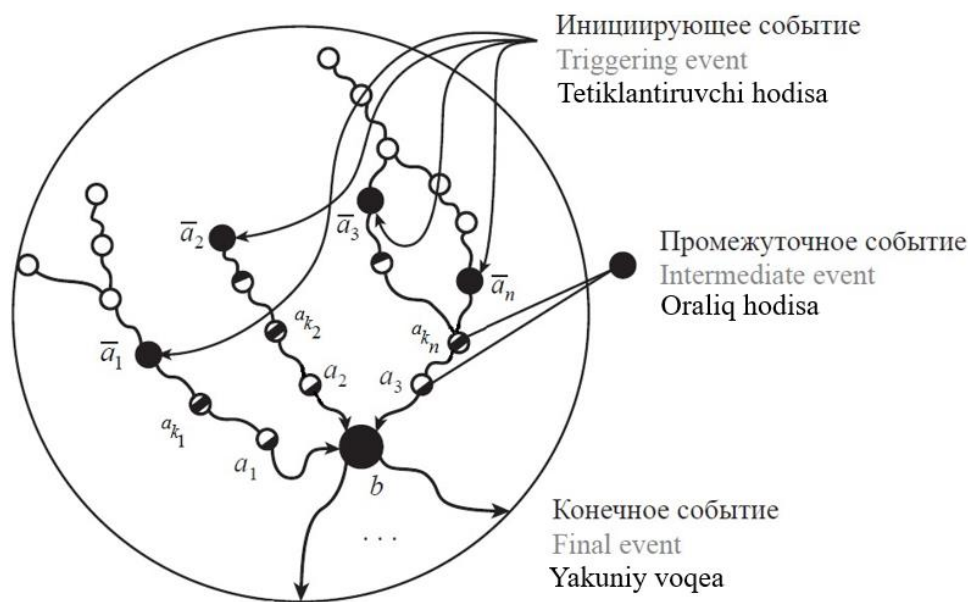
Shuni ta'kidlash kerakki, atom energetikasi obyektlarida sodir bo'lgan baxtsiz hodisalarning 90% dan ortig'i, kimyo va neft-kimyo sanoati obyektlarida sodir bo'lgan baxtsiz hodisalarning 80% dan ortig'i, dengizda neft qazib olishdagi baxtsiz hodisalarning 75% dan ortig'i va aviatsiya hodisalarining 70% dan ortig'i shu bilan bog'liq. inson omili. Boshqacha qilib aytganda, baxtsiz hodisalar statistikasi shuni ko'rsatadiki, baxtsiz hodisalarning 70-90 foizi xavfli ishlab chiqarish obyektlarini loyihalash, qurish yoki foydalanish bosqichlarida xatolar (kamchiliklar) tufayli sodir bo'ladi. Ushbu xatolarning ildizlari ijtimoiy muhitda bo'lib, ularni ko'rib chiqilayotgan obyektlarning texnik modullari va quyi tizimlarini tavsiflovchi modellar yordamida tekshirish mumkin emas. Shu bilan birga, chegaraviy holatlarga erishishning asosiy mexanizmlari uchun zaxiralarni ko'paytirishni o'z ichiga olgan xavfsizlikni oshirishning an'anaviy usuli ko'pincha maqsadga erishishga imkon bermaydi, chunki quyida ko'rsatilgandek, inson omilining ta'siri ko'pincha chegaraviy holatlarga erishishning yangi mexanizmlarini yaratish.

"Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida"gi xavfli ishlab chiqarish obyektlarini muhofaza qilish darajasiga inson omilining ta'sirini hisobga olishni nazarda tutuvchi to'g'ridan-to'g'ri standartlarni o'z ichiga olmaydi; xavfli ishlab chiqarish obyektlarining xavfsizligini tahlil qilish odamlarni o'z ichiga olishi kerak. omil va inson ta'sirining ehtimoli (korxonada mehnat funksiyalarini bajaradigan xodimlar). Shu bilan birga, xavf-xatarlarni klassik tahlil qilish korxonada xodimlarining xatolari (kamchiliklari) natijasida yuzaga kelgan baxtsiz hodisalar va yong'inlar stsenariylarini tahlil qilish bilan to'ldirilishi kerak.

Xavfli ishlab chiqarish obyektlari faoliyatining ishonchligini baholashda inson omilini hisobga olishning zamonaviy yondashuvlari murakkab obyektlar tobora texno-ijtimoiy tizimlarga aylanib borayotganiga asoslanadi, ularni o'rganish insonning o'zaro ta'sirini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak. ular, uning turli quyi tizimlarga ta'siri.

Xavflarning paydo bo'lishining asosiy sababi - korxonaning konstruktorlik byurosi tizimini boshqarishda (oraliq hodisa) va muayyan sharoitlarda o'sish tendentsiyasiga ega bo'lgan nuqsonlar (xatolar, dastlabki hodisalar) mavjudligi, himoyalangan obyektlarga zarar yetkazishi mumkin (yakuniy hodisa)(1-rasm).

Hodisalarning ketma-ket o'sishi maydoni rasmda keltirilgan.

1-rasm. Haqiqiy xavf-xatarlarga olib keladigan hodisalarning doimiy o'sishi

NATIJALAR

Sanoat korxonasi operatorlari va xodimlarining xatosi (kamchiligi) - ularning berilgan topshiriqni bajarmaganligi yoki obyektida avariya yoki yong'inga olib kelishi mumkin bo'lgan taqiqlangan harakatni qasddan bajarishi. O'z navbatida, inson operatorining ishonchligi ishning davomiyligi uchun ma'lum talablar ostida ma'lum vaqt oralig'ida obyektning ma'lum bir bosqichida o'z funktsiyalarini yoki berilgan topshiriqni muvaffaqiyatli bajarish ehtimoli sifatida aniqlanadi. Xavfli ishlab chiqarish obyektlarini ishlatish tajribasi shuni ko'rsatadiki, avariylarning og'ir stsenariylarini amalga oshirish, qoida tariqasida, sanoat korxonasi obyektining strukturaviy elementlarining mustahkamlik shartlarini ta'minlamaslik bilan bog'liq. Insonning eng oddiy xatolari (kamchiliklari) ma'lum elementlarga o'ta yuqori yuklarni keltirib chiqarishi yoki ularning yuk ko'tarish qobiliyati juda past qiymatlarni oladigan sharoitlarni yaratishi mumkin. Bunday hollarda xatolar (kamchiliklar) yuk

taqsimotining bir yoʻnalishi boʻyicha siljishda va shunga mos ravishda yuk koʻtarish qobiliyatini taqsimlashning teskari yoʻnalishi boʻyicha siljishda ifodalanadi. Biroq, koʻpincha inson xatolari (kamchiliklari) ehtimollik modelining oʻzida oʻzgarishlarga va ular yoʻq boʻlganda mavjud boʻlgan chegaraviy holatlarga erishish mexanizmlarini oʻzgartirishga olib kelishi mumkin; bunday sharoitlarda chegara holatlariga erishishning yangi mexanizmlari paydo boʻlishi mumkin.

Insonning xato qilish qobiliyati uning psixofiziologik holatining funktsiyasidir. Xatolarning intensivligi asosan inson ishlaydigan tashqi muhit parametrlari bilan belgilanadi.

Xavfli ishlab chiqarish obyektining hayot aylanishining turli bosqichlarida odam tomonidan qilingan xatolar turlarini 1-rasmga muvofiq tasniflash mumkin.

Baxtsiz hodisalar va yongʻinlarga olib keladigan hodisalarning oʻsish dinamikasi nuqtai nazaridan quyidagi xatolar (kamchiliklar) turlari ajratiladi [4]:

- baxtsiz hodisalar boshlanishiga sabab boʻlgan omillar boʻlgan boshlangʻich hodisadan oldingi davrda yoʻl qoʻyilgan xatolar (texnik nazorat tartib-qoidalari paytida nuqsonlarning yoʻqligi, muntazam parvarishlashning bajarilmasligi yoki notoʻgʻri bajarilishi va boshqalar);

- oʻz-oʻzidan sanoat korxonalarida avariya stsenariysini keltirib chiqaradigan hodisalarga aylangan xatolar;

- himoya choralarini qoʻllash va himoya tizimlarini faollashtirishga urinishda hodisalar boshlanganidan keyin qilingan xatolar.

Sanoat korxonalarini faoliyatining hayot tsiklining turli bosqichlarini koʻrib chiqish nuqtai nazaridan quyidagi darajadagi xatolar (nuqsonlar) ajratiladi:

- notoʻgʻri taxminlar, notoʻgʻri modellar, muhim omillarni (materialning chiziqli boʻlmaganligi, anizotropiyasi) va chegara holatlariga erishish mexanizmlarini hisobga olmaslikni oʻz ichiga olgan kontseptual xatolar (nuqsonlar);

- korxonaning ishlab chiqarish faoliyati bilan bogʻliq vazifalarni bajarishda xatolar (kamchiliklar), yaʼni. obyekt ishlayotgan hududlarda hisob-kitoblarni amalga oshirish, texnik shartlar va chizmalarni oʻqish, uskunalarni ishlab chiqarish yoki oʻrnatish bilan bogʻliq xatolar;

- xodimlarning mehnat vazifalarini bajarishga munosabati bilan bogʻliq xatolar (kamchiliklar), yaʼni. tartib-qoidalarni asossiz soddalashtirish, materiallarni almashtirish, ishlab chiqarish tolerantliklarini buzish va boshqalar.

Uning har tomonlama xavfsizligini ta'minlashda ishtirok etadigan korxonalar xodimlarining xatolari (kamchiliklari) turlari

2-rasm. Korxonalar xodimlarining nuqsonlari (xatolari) turlarining tasnifi

XULOSA

Xodimlarning xatolarini (nuqsonlarini) aniqlashning ko'plab omillari ehtimolini miqdoriy jihatdan tavsiflash qiyin bo'lganligi sababli, loyihani boshqarish tizimini zarur darajada ushlab turish jarayonida ishtirok etgan xodimlarning ta'sirining tegishli baholarini olish uchun keyingi tadqiqotlarni o'tkazish kerak edi. rivojlanish. Ilgari dissertatsiya tadqiqotida ta'kidlanganidek, avariya va yong'inlar natijasida etkazilgan zararni kamaytirishda asosiy rolni Rossiyaning neft-gaz kompleksi korxonalarini konstruktorlik byurosi tizimida nazorat va nazorat funksiyasini amalga oshiradigan mutaxassis o'ynaydi. Taqdim etilgan funktsiyani sifatli amalga oshirish haqiqati korxonaning konstruktorlik byurosi tizimiga maksimal ta'sir ko'rsatish ko'rsatkichiga erishishdir, bu esa dizayn byurosi tizimini ishlashning yangi sifat darajasiga o'tkazish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Bahron o'g'li T. Z. Improvement of microprocessor control of railway deceleration wagon deceleration devices. – 2021.
2. Abdazimov S., Saidov D., Khamidov A. FACTORS OF LANDSLIDE PROCESS UNDER STRONG MURDROWS //International Bulletin of Applied Science and Technology. – 2023. – T. 3. – №. 4. – C. 763-768.
3. Маккамбаев П.А., Разиков Р.С. «Чрезвычайные ситуации и гражданская

защита в железнодорожном транспорте» Т. ТашИИТ 2018 г.

4. угли Саидов Д. Н., угли Собиров Б. Ю. СОЗДАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОХРАНЫ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ И СИСТЕМЫ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ //International Conference" Technical and technological sciences in the modern world". – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 5-9.